

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 17 april 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg å pensioner till vissa f. d. anställningshavare hos vägdistrikt.

I en inom första kammaren väckt, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisad motion nr 184 har herr *Wagnsson* hemställt, »att riksdagen måtte tillerkänna de f. d. anställningshavare vid vägdistrikten, vilka vid vägförstatligandet blivit övertaliga, dyrtidstillägg å till dem utgående pensioner efter samma grunder som gälla för statens befattningshavare.»

I fråga om motiveringen för förslaget får utskottet, i den mån ej redogörelse härför lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

I samband med förstatligandet från och med den 1 januari 1944 av den allmänna väghållningen på landet uppkommo olika spörsmål om pensionering av personal, som innehåft anställning hos vägdistrikt. Spörsmålen avsågo både personal, som erhöll anställning i statens tjänst, och personal, som blev övertalig i anledning av förstatligandet. I viss omfattning hade vägdistrikten anordnat pensionering av ifrågavarande personal. Detta hade i allmänhet skett beträffande den tekniska personalen, i vissa fall beträffande för kamerala ändamål anställda befattningshavare och i undantagsfall beträffande arbetarpersonal. För pensioneringen hade vägdistrikten tillämpat skiftande former. Viss personal hade beretts delaktighet i statens pensionsanstalt. I andra fall hade vägdistrikten anordnat pensionsförsäkring i enskild pensionsinrättning eller ock utfäst sig att själva svara för utbetalningen av pensionerna. Ett vägdistrikt hade anordnat pensionering av arbetarpersonal genom pensionsstyrelsens frivilliga försäkring.

Flertalet av ifrågavarande pensionsspörsmål ha i enlighet med beslut av 1943 och 1944 års riksdagar (prop. nr 286/1943, punkt 13; r. skr. nr 466; prop. nr 260 och 261/1944; r. skr. nr 354 och 355) reglerats genom kungörelserna nr 710/1943 (ändr. gm nr 178/1944) och nr 502/1944.

Beträffande personal, som icke erhållit statsanställning, innefattas huvudstadgandet i 5 § 1 mom. kungörelsen nr 710/1943. Har vägdistrikt utfäst sig att självt pensionera anställningshavare hos vägdistriktet och har anställningshavaren ej blivit underkastad allmänna tjänstepensionsreglementet (jänte vissa specialstadganden) eller 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare (likaså jänte vissa specialstadganden), skola enligt detta

författningsrum de pensionsförmåner, som enligt vägdistriktets utfästelse skolat utgå för tid efter 1944 års ingång, bestridas av statsmedel. I det fall, att vederbörande erhållit med pensionsrätt ej förenad statsanställning, skola sagda pensionsförmåner likväl beräknas på sätt enligt vägdistriktets utfästelse skolat ske för det fall, att han efter avgången ur vägdistriktets tjänst icke erhållit sådan anställning. Å pensionsförmånerna må ej utgå tilläggsförmåner utöver vad som följer av vägdistriktets utfästelse.

I förhållande till sådan personal vid vägdistrikten, som ej erhållit anställning i statens tjänst, har staten sålunda regelmässigt allenast åtagit sig att fullgöra de pensionsförpliktelser, som ålegat vägdistriktet respektive, vad angår personal med anställning hos vägdistriktet intill 1944 års ingång, skolat åligger vägdistriktet, om detta fortbestått därefter men vederbörandes anställning upphört vid 1944 års ingång. Från regeln ha emellertid efter beslut av 1944 års riksdag gjorts följande tre undantag:

1. Enligt kungörelsen nr 502/1944 må, där så finnes skäligt, viss pension av statsmedel kunna beredas hos vägdistrikt före den 1 januari 1944 anställda arbetare, som är född före den 1 januari 1884 samt kvarstått i anställningen till 1943 års utgång eller på grund av arbetsbrist permitterats av vägdistriktet under år 1943 och som sedermera ej vunnit arbetaranställning vid vägförvaltning (eller i varje fall ej mera stadigvarande sådan anställning).

Nyssnämnda kungörelse har utfärdats i enlighet med beslut av 1944 års riksdag i anledning av propositionen nr 260. Av propositionen framgår, att de pensionsbelopp, som skulle utgå till ifrågavarande arbetare, beräknats med beaktande av att dyrtidstillägg icke skulle utgå å pensionerna. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade med instämmanden av statens pensionsanstalt och statskontoret till utgångspunkt för sitt förslag i ämnet tagit de vid tillämpning av 1934 års summariska arbetarpensionskungörelse utgående beloppen, uppräknade med omkring 10 procent. Föredragande statsrådet anförde i propositionen bland annat följande:

Vad angår de belopp, som skola ingå i pensionsskalan, anser jag i likhet med myndigheterna, att ifrågavarande arbetare, vilka antingen allenast kort tid eller ock ej alls innehaft anställning i statens tjänst, icke böra erhålla med rörliga tilläggsförmåner förenade pensioner enligt den normalskala, som enligt 1942 års summariska pensionskungörelse är tillämplig på arbetare med långvarig statsanställning. Med beaktande jämväl av det sätt, varpå pensioneringsfrågan för nu avsedda arbetare kan antagas ha gestaltat sig, därest vägväsendet icke blivit förstatligt, böra pensionerna bestämmas till lägre belopp än som i form av fasta och rörliga förmåner utgå enligt nämnda kungörelse. Skäl tala också för att pensionerna icke förses med rörliga tilläggsförmåner. Beloppen böra emellertid skäligen undergå någon höjning i förhållande till dem, som av myndigheterna föreslagits för den lägre pensionsskalan. Å andra sidan synes det med hänsyn till föreliggande förhållanden icke påkallat att upptaga särskilt högre normalbelopp vid anställningstid av 30 år eller däröver. Jag föreslår alltså, att såsom

normalbelopp för pensionerna tillämpas 700 kronor, där anställningstiden understiger 20 år, 900 kronor, där anställningstiden uppgår till 20 men ej till 25 år, samt 1 100 kronor, där anställningstiden uppgår till 25 år eller mera, dock att nämnda belopp av 700 och 1 100 kronor för vinnande av delbarhet med 12 böra jämkas till 708 respektive 1 104 kronor.

De sålunda förordade beloppen överstego med 100—150 kronor de av myndigheterna föreslagna.

Bankoutskottet uttalade sin anslutning till Kungl. Maj:ts förslag, som jämväl biträdades av riksdagen.

2. Pension, som på grund av tidigare anställning hos vägdistrikt tillkommer i anledning av vägväsendets förstatligande övertalig t j ä n s t e m a n, kan under vissa villkor utfyllas av statsmedel. Sålunda kan den från pensionsåldern utgående pensionen genom statens försorg uppbibras till det belopp, varmed den skulle ha utgått, om ej anställningen upphört före pensionsåldern, och vidare kan under tiden mellan anställningens upphörande och pensionsåldern pension av statsmedel få utgå efter samma beräkningsgrund som den efter pensionsåldern utgående pensionen.

3. Vissa f. d. befattningshavare hos vägdistrikt, vilka vägdistriktet ej utfäst sig att pensionera, ha efter riksdagsbeslut i varje särskilt fall erhållit pension av statsmedel. Fråga har här i regel varit om personer, som kvarstått i anställningen hos vägdistriktet vid vägväsendets förstatligande.

Med bifall till propositionen nr 261 medgav sålunda 1944 års riksdag, att pension av statsmedel finge utgå till anställningshavare hos vägdistrikt, som ej kunnat vinna pensionsberättigad anställning i statens tjänst. I propositionen upptogs frågan, huruvida å pensionerna borde utgå tilläggsförmåner eller icke. I avseende härå hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med instämmande av statskontoret anfört bland annat följande:

De i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens den 14 maj 1937 utfärdade allmänna normer för pensionering av vägdistriktens tekniska personal angivna högsta beloppen för ålderspension åt den tekniska personalen voro fastställda att överensstämma med de pensionsunderlag, som då gällde för motsvarande statliga befattningshavare, varvid uppräknin skett av beloppen med hänsyn till å statliga pensioner utgående dyrtidstillägg. På grund härav bör i överensstämmelse med vad styrelsen i tidigare liknande fall ock föreslagit med pensionen icke följa tilläggsförmåner. I detta sammanhang vill styrelsen erinra, att dyrtidsförmåner icke utgå å de pensioner, som kunna tillkomma anställningshavare hos vägdistrikt på grund av pensionsförsäkring i enskilda pensions- och försäkringsinrättningar. Likaledes omfattar i de fall, där vägdistrikt utfäst sig att självt pensionera anställningshavare, utfästelsen regelmässigt ej tilläggsförmåner. Då de pensioner åt förutvarande befattningshavare hos vägdistrikt, varom framställning nu göres hos riksdagen, utnämts enligt samma grunder, som tillämpats vid bestämmandet av pensionerna från de enskilda pensionsinrättningarna samt de av vägdistrikteten utfästa pensionerna, kan beviljandet av dyrtidsförmåner å riksdagspensionerna komma att medföra krav på dyrtidskompensation från övriga nämnda pensionstagare. En nedsättning av de föreslagna riksdagspensionsbeloppen i syfte att låta tilläggsförmåner utgå å de reducerade beloppen torde,

om nedsättningen göres med belopp, som helt motsvarar nu utgående dyrtidsförmåner, vid fallande levnadskostnadsindex komma att föra med sig, att dessa pensionstagare råka i sämre ställning än övriga förenämnda pensionstagare. Om dyrtidsförmåner anses böra utgå å här ifrågavarande riksdagspensioner, vilket väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke vill förorda, böra alltså pensionerna endast nedsättas med belopp, som motsvarar viss del, förslagsvis hälften, av de nu utgående dyrtidsförmånerna.

Föredragande statsrådet förklarade sig för egen del anse övervägande skäl tala för myndigheternas uppfattning, att några rörliga tilläggsförmåner icke borde utgå å ifrågavarande pensioner. I anslutning härtill hemställde Kungl. Maj:t, att dyrtidstillägg icke skulle utgå å de pensioner, som föreslogos i propositionen. På hemställan av bankoutskottet beslöt riksdagen bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

I propositionen nr 164 till 1945 års riksdag har Kungl. Maj:t hemställt om bemyndigande att i enlighet med i propositionen förordade grunder besluta om pension åt sådana i kungörelsen den 22 juni 1944 (nr 502) avsedda förutvarande vägarbetare, vilka icke innehåft föreskriven anställningstid före fyllda 60 år.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 192 (punkt 4) framlagt förslag om pension — utan rätt till dyrtidstillägg — till en förutvarande befattningshavare vid vägdistrikt.

Nämnda framställningar behandlas av bankoutskottet i dess utlåtanden nr 25 resp. nr 26 (punkt 7).

Till stöd för yrkandet i den nu föreliggande *motionen* anföres i huvudsak följande:

Till utgångspunkt för beslutets motivering ha tagits de av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen år 1937 utfärdade allmänna normerna för personalens pensionering. Det framgår uttryckligen, att ifrågavarande normer inkluderade kompensation för den dittills inträdda levnadskostnadsstegringen. Dyrtidstillägget gjordes emellertid i detta fall icke rörligt utan tillades i stället pensionens grundbelopp, varefter summan avrundades uppåt. Då avsikten torde ha varit, att vägdistrikten med ledning av dessa normer skulle pensionsförsäkra sin personal, föll det sig naturligt att tillämpa det angivna beräkningssättet, när en pensionsförsäkring av tekniska skäl måste avse ett fixerat belopp. Ett dylikt förfaringsätt kunde också anses fullt försvarligt i ett läge, då levnadskostnadsindex under en lång följd av år företett endast mycket måttliga fluktuationer.

I beslutets motivering har åberopats, att vägdistriktens pensionsutfästelser regelmässigt ej omfatta tilläggsförmåner. Detta är emellertid en helt naturlig följd av det beräkningssätt, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordat och för vilket jag i det föregående redogjort.

Det förhållandet, att en arbetsgivare åvägbringat en till beloppet fix pensionsförsäkring eller utfäst sig att själv utbetala ett fixerat pensionsbelopp, kan icke slutgiltigt befria honom från skyldigheter gentemot dem, som varit i hans tjänst. Statsmakterna ha också erkänt detta i och med införandet av kristillägg å de statliga befattningshavarnas pensioner från och med år 1941, trots att någon utfästelse härom icke återfinnes i gällande pensionsregle-

menten. Även ett flertal kommunala förvaltningar samt de ledande enskilda företagen med Svenska arbetsgivareföreningen i spetsen ha accepterat samma princip. Med hänsyn till rådande dyrtid har man sålunda ansett det ofrånkomligt att med särskilda dyrtidstillägg komplettera de genom försäkring eller utfästelse säkerställda pensionerna.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens i propositionen återgivna uttalande, att »dyrtidsförmåner icke utgå å de pensioner, som kunna tillkomma anställningshavare hos vägdistriktet på grund av pensionsförsäkring i enskilda pensions- och försäkringsinrättningar», måste sålunda betecknas som i hög grad vilseledande. Därest icke vägväsendet förstatligats, skulle i själva verket vägdistriktet — lika väl som varje annan ansvarskännande arbetsgivare, vilken genom pensionsförsäkring eller utfästelse ordnat företagets pensionsfråga — ha funnit sig nödsakade att utgiva dyrtidstillägg på de utgående pensionsbeloppen. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen torde också otvivelaktigt ha medgivit statsbidrag till dylika tillägg, därvid följande de normer som i detta avseende godtagits såväl av enskilda och kommuner som av staten själv.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, hava genom beslut av 1943 och 1944 års riksdagar fastställts grunder för pensionering av sådana anställningshavare hos vägdistrikt, som blivit övertaliga i samband med vägväsendets förstatligande den 1 januari 1944. Beträffande de övertaliga tjänstemännen har staten genom de år 1943 antagna pensioneringsbestämmelserna allenast åtagit sig att bestrida de pensioner (jämte i förekommande fall tilläggsförmåner därå), som enligt vägdistriktets utfästelse skola utgå för tid efter förstatligandet. Genom år 1944 antagna bestämmelser har emellertid staten åtagit sig ökade pensionsförpliktelser gentemot ifrågavarande personal. I sådana fall, där avgång före pensionsåldern föranletts av förstatligandet och tjänsteman varit berättigad till pension från vägdistriktet, har staten sålunda medgivit, att denna pension må utfyllas av statsmedel, i den mån densamma avkortats på grund av den tidigare avgången. Härjämte ha statspensioner tillerkänts ett antal förutvarande befattningshavare hos vägdistrikt, som icke fått sin pensionering ordnad genom vägdistriktets försorg. Pensionsbeloppen ha i sistnämnda fall i regel bestämts med hänsyn tagen till vad som skolat utgå, om pensioneringen varit ordnad enligt för motsvarande personal hos vägdistriktet i allmänhet tillämpade grunder och vederbörande fått kvarstå i tjänst till pensionsålderns inträde. Härvid har föreskrivits, att dyrtidstillägg icke skall utgå å beloppen. Vad härefter angår den övertaliga arbetarpersonalen har densamma, oaktat den endast undantagsvis varit tillförsäkrad pension av vägdistriktet, beretts pension av statsmedel i nära anslutning till de s. k. summariska arbetarpensionsbestämmelserna. Pensionerna, å vilka några tilläggsförmåner icke må utgå, ha bestämts till belopp, som ansetts skäliga med hänsyn till föreliggande förhållanden.

Den statliga pensioneringen av vägdistriktets övertaliga personal har sålunda skett med utgångspunkt från att tilläggsförmåner icke skola utgå å

pensionerna utom i de undantagsfall, då vägdistrikt gjort särskild utfästelse härutinnan. Vid prövning i föl av frågan om tilläggsförmåner övervägdes jämväl det alternativet, att — i stället för fixa pensionsbelopp — lägre pensionsbelopp skulle fastställas, å vilka dyrtidstillägg skulle utgå. Med hänsyn främst till att de pensioner, som vägdistrikten — i allmänhet genom försäkring hos enskild inrättning — tillförsäkrat personalen, regelmässigt icke voro förenade med några rörliga tilläggsförmåner, stannade man emellertid vid att avväga beloppen utan tillägg även för de grupper och personer, som tidigare ej varit berättigade till pension. Enligt utskottets mening har den övertaliga personalens intressen i stort sett tillgodosetts genom de pensioneringsåtgärder, som sålunda från statens sida vidtagits i samband med vägväsendets förstatligande. Såsom ovan antytts ha dessa åtgärder i olika hänseenden sträckt sig längre än till ett infriande av vägdistriktens pensionsförpliktelser.

Med hänsyn till det anförda kan utskottet icke tillstyrka motionärens förslag, att de nu utgående pensionerna skulle ökas med tilläggsförmåner efter samma grunder, som gälla för statens befattningshavare. Icke heller finner utskottet skäl förorda en omläggning av pensioneringen på det sätt, att pensionerna — utan att de totala förmånerna därigenom jämkades — skulle uppdelas i dels ett grundbelopp och dels rörliga tilläggsförmåner. Såvitt utskottet kunnat finna, ha sedan nästföregående år icke inträffat några omständigheter, som böra föranleda en annan ståndpunkt i denna fråga än den, statsmakterna då intogo. I varje fall har någon sådan förändring av levnadskostnaderna icke inträtt, som kan motivera en höjning av pensionerna till den övertaliga personalen vid vägdistrikten. I anledning av den i motionen uttalade förmodan, att vägdistrikten skulle, därest vägväsendet icke förstatligats, ha funnit sig nödsakade att utgiva dyrtidstillägg på de utgående pensionerna, vill utskottet för sin del framhålla, att det undan drager sig utskottets bedömande, hur förhållandena kunnat utveckla sig i detta avseende. Det avgörande har ansetts vara, att sådana tillägg regelmässigt icke utgingo vid tidpunkten för förstatligandet och att sedan dess någon nämnvärd ökning av levnadskostnaderna icke inträtt.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att förevarande motion I: 184 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 april 1945.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Sandström*, *Sundvik**, *Leander*, *Edin*, *Löfgren*, *Andersson* i Tidaholm, *Ljungdahl* och *Petersson* i Karlskrona;

från andra kammaren: herrar *Svedman*, *Paulsen*, *Andersson* i Munkaljungby*, *Mattsson**, *Eriksson* i Sandby, *Johnsson* i Kastanjegården, *Sundberg** och *von Seth*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Sandström* och *Löfgren*.
